

PROCJENA POTREBA ZA OPORAVKOM I OBNOVOM U BOSNI I HERCEGOVINI

Poplave 14 – 19 maja

SAŽETAK

Institucije vlasti na svim nivoima su provele okvirnu procjenu potreba za oporavkom i obnovom nakon katastrofalnih poplava koje su pogodile Bosnu i Hercegovinu u periodu od 14. do 19. maja 2014. godine.

Evropska unija, Ujedinjene nacije i Svjetska banka su na temelju zajedničke platforme, potpisane 2008. godine, podržale ovaj proces pružanjem stručne i tehničke pomoći

Procjena potreba je provedena u periodu od tri sedmice, od 25. maja do 17. juna 2014. godine, i obuhvata cjelokupan pregled prouzročenih šteta, evidentiranih posljedica te izraženih potreba na osnovu informacija raspoloživih u toku provedbe procjene.

Metodologija

Za procjenu su korišteni podaci iz svih raspoloživih sekundarnih izvora, izvještaja i evidencije koje su vodile institucije na svim nivoima vlasti te relevantna stručna tijela, kao i informacije iz drugih dostupnih izvora, uključujući i karte pogođenih područja, arhivsku građu te medijske izvještaje.

Kako bi se upotpunili raspoloživi podaci, pristupilo se i izravnom prikupljanju informacija o posljedicama poplava i potrebama za oporavak/sanaciju šteta, uključujući i niz terenskih analiza u oblastima lokalne privrede, stambenog sektora, te funkcionisanja javnih ustanova.

Procjena je izvršena u šest sektora i tri tematske oblasti. Stručnjaci iz domaćih institucija na svim nivoima su tokom cijelog procesa saradivali sa svojim kolegama iz međunarodne zajednice. Svi učesnici procesa procjene su se upoznali sa metodologijom baziranom na najboljim međunarodnim praksama i standardima tokom seminara koji je prethodio samoj procjeni. Sektorski timovi su posjetili sva ugrožena područja kako bi se sastali sa predstavnicima entitetskih, kantonalnih i općinskih vlasti, te relevantnim predstavnicima lokalnih zajednica, nevladinih organizacija, te terenskih ureda UN-a i Evropske unije. Posjećeno je ukupno 26 općina, a nekolicina je posjećena i više puta od strane različitih sektora.

Karakterizacija prirodne nepogode

Izvanredna količina oborina pogodila je Bosnu i Hercegovinu u periodu od 14. do 19. maja 2014. godine, kada je zabilježena i najveća količina padavina u poslednjih 120 godina. Efekti padavina su pogoršani već postojećim stanjem okoliša povezanim sa faktorima kao što su erozija tla kroz krčenje šuma, uništavanje riječnog korita i izgradnji stambenih objekata u plavnim područjima.

Nasip u slivu koji vodi ka rijeci Savi je probijen, uzrokujući bujicu koja je nosila sve pred sobom dok je akumulacija nizvodnog toka rijeke izazvala rasprostranjene poplave u ravninama. Zbog visokog vodostaja, isušivanje ravnica je bilo nemoguće što je uzrokovalo zadržavanje vode na duži vremenski period.

Veliki broj općina je odmah proglasio stanje elementarne nepogode dok je jedan broj to uradio naknadno. Procjenjuje se da je ukupno 81 administrativna jedinica (općine, gradovi i Brčko Distrikt) pretrpjela štetu, gubitke, kao i štetne posljedice po društvo i okoliš. Oko 90.000 osoba je privremeno raseljeno iz svojih domova, a više od 40.000 osoba je smješteno privremeno u javne ustanove ili kod rodbine i prijatelja.

Mjerenje štete, gubitaka i posljedica

Procjena omogućava mjerenje djelomične ili ukupne štete na imovini koja će se morati rehabilitirati, zamijeniti ili iznova izgraditi. Procjena također uzima u obzir gubitke koji se odnose na proizvodnju, prihode, privredu i zaposlenje, kao i smanjeni pristup robi i uslugama, te dopunske troškove koje su pretrpjeli cjelokupno društvo i institucije vlasti.

Ukupni finansijski iznos ekonomskih efekata nepogoda (uništenje ili teško oštećenje imovine, infrastrukture i robe, kao i posljedice razaranja privrednih kapaciteta i proizvodnje) je dostigao 3,98 milijardi BAM. Većina tog iznosa se odnosi na privatni sektor; domaćinstva, mala, srednja i velika poduzeća, te poljoprivredne proizvođače, uključujući i veliki broj osoba iz ugroženih društvenih kategorija. Za Federaciju Bosne i Hercegovine ukupne posljedice (štete i gubici) su procjenjene na 2,03 milijardi BAM, za Republiku Srpsku ta cifra je 1,89 milijardi BAM dok je za Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine ukupan iznos 57,89 miliona BAM.

Procjenjuje se da su poplave u Bosni i Hercegovini uzrokovale štete i gubitke jednake gotovo 15% BDP-a, od čega je u štetama 9,3% a u gubicima 5,6% BDP-a. Taj procenat je jednak iznosu od 2,49 milijarde BAM u štetama i 1,49 milijarde BAM u gubicima. Najteže pogođeni sektori su poljoprivreda, transport i privreda. Kao rezultat poplava, očekuje se pad ekonomskih aktivnosti Bosne i Hercegovine za 0,7 posto u 2014. godini. Također, realno je očekivati i povećanje pritiska na javne finansije, čime će se uvećati i deficit sa početne vrijednosti od 2% BDP-a na 4,5% u 2014. godini. Uprkos identifikaciji dodatnih sredstava iz domaćih i međunarodnih izvora finansiranja (prije poplava), evidentan je nedostatak od 1,7% BDP-a u finansiranju javnog sektora. Vjerovatan je dalji rast trgovinskog deficita na 34% BDP-a, dok se pretpostavlja da će se tekući deficit povećati sa početne vrijednosti od 7,8% na 9,7% BDP-a u 2014. godini.

Jednake štete nisu evidentirane u svim sektorima kao ni pogođenim općinama zbog različite vrste te intenziteta nepogoda, zavisno da li se radi o klizištima ili poplavama.

Tabela 1- Ukupan iznos šteta i gubitaka

Sektor	Štete	Gubici	Ukupan iznos
Poljoprivreda	204,090,000	162,070,000	366,160,000
Obrazovanje	15,720,000	1,300,000	17,020,000
Energetski sektor	97,140,000	102,280,000	199,420,000
Zaštita od poplava	96,300,000	-	96,300,000
Zdravstvo	11,330,000	92,180,000	103,510,000
Stambeni sektor	830,800,000	55,600,000	886,400,000
Privreda i zapošljavanje	677,800,000	873,260,000	1,551,060,000
Javne usluge	35,920,000	17,700,000	53,620,000

Transport i komunikacije	511,960,000	168,080,000	680,040,000
Vodovod i kanalizacija	10,640,000	4,050,000	14,690,000
Gender	-	16,550,000	16,550,000
Ukupan iznos	2,491,700,000	1,493,070,000	3,984,770,000

Potrebe za oporavak i obnovu

U saradnji sa institucijama Bosne i Hercegovine na svim nivoima, potrebe za oporavak i obnovu su organizovane u kratkoročne, srednjoročne i dugoročne prioritete. Raspored kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih prioriteta za obnovu i oporavak uzima u obzir potencijalno raspoložive resurse, budžetska sredstva kao i sredstva međunarodnih donatora i finansijskih institucija. Kako bi se izbjeglo drastično povećanje javnog duga, investicije u oporavak moraju biti pragmatične i prilagođene trenutnim kapacitetima države.

Tabela 2 - Ukupan iznos potreba za oporavak i obnovu

Sektor	Potrebe za oporavak	Potrebe za obnovu
Poljoprivreda	68,220,000	20,670,000
Obrazovanje	10,400,000	17,300,000
Energetski sektor	6,680,000	118,710,000
Zaštita od poplava	-	358,800,000
Gender	17,550,000	-
Zdravstvo	92,680,000	11,330,000
Stambeni sektor	15,040,000	820,880,000
Privreda i zapošljavanje	183,640,000	865,000,000
Javne usluge	19,900,000	40,350,000
Sigurnost	77,680,000	-
Transport	-	691,150,000
Vodovod i kanalizacija	7,550,000	10,640,000
Ukupan iznos	499,340,000	2,954,830,000

Imajući u vidu postojeće kapacitete kada su u pitanju institucije vlasti te raspoloživa finansijska sredstva, kao i potrebe za smanjenjem ugroženosti Bosne i Hercegovine od prirodnih nepogoda, rani oporavak će biti od velike važnosti gdje će težište biti na smanjenju kratkoročnih negativnih efekata kroz brzi oporavak sistema javnih usluga i infrastrukture, obnovu privrede, pomoć ugroženim društvenim kategorijama te smanjenje rizika od budućih nepogoda. Kod planiranja obnove i oporavka potrebno je posebno obratiti pažnju na eventualna ograničenja u kapacitetima javnog i privatnog sektora kada je u pitanju implementacija sveobuhvatnog programa oporavka jer će isti predstavljati osnovicu za sve aktivnosti na ovom planu.

Tabela 3 – Raspored potreba za oporavak i obnovu

	Kratkoročno	Srednjoročno	Dugoročno
Potrebe za oporavak	256,370,000	179,410,000	63,560,000
Potrebe za obnovu	1,019,302,000	1,232,984,000	702,534,000

Pregled po sektorima

Sektor poljoprivrede

Poljoprivreda je jedan od najvažnijih sektora bosanskohercegovačke privrede. Ruralno stanovništvo čini 60% ukupnog stanovništva i poljoprivredni sektor je njihov primarni izvor prihoda; 20% ukupne populacije je zaposleno u poljoprivrednom sektoru. 52 najugroženije općine su pretrpjele velike štete u ovom segmentu; 30 općina u RS-u i 22 općine u FBiH. Oko 70,000 hektara obradivog i zasađenog zemljišta je ugroženo. Usjevi su oštećeni u različitim fazama rasta i 25,000 domaćinstava je pretrpjelo dugoročne promjene (gubitke) u приходима.

Poplave su se desile u kritičnom momentu u poljoprivrednom kalendaru. Podsektor za zemljoradnju je pretrpio najveće štete i gubitke dok je podsektor za stočarstvo drugi po ugroženosti. Ribarstvo i šumarstvo su manje ugroženi. Ukupne štete su procjenjene na iznos od 204,09 miliona BAM (91,74 miliona BAM za FBiH, 105,55 miliona BAM za RS i 6,8 miliona BAM za BD), gdje štete na farmama, kućama, sistemima za navodnjavanje i agro-prerađivačkoj industriji nisu uključene u ovaj iznos jer su pokrivenе drugim sektorima.

Ukupna procjena gubitaka iznosi 162,07 miliona BAM (32,58 miliona BAM za FBiH, 128,25 miliona KM za RS i 1,24 miliona BAM za BD), sa velikim udjelom u podsektoru za zemljoradnju, što iznosi preko 130,47 miliona BAM (80.5%), zatim slijedi podsektor stočarstva u iznosu od 31,6 miliona BAM (19.5%).

Plan za oporavak poljoprivrede će biti baziran na: i) brzom odgovoru na urgentne potrebe za održavanje i rehabilitaciju proizvodnje te na oporavak prihoda ugrožene populacije; ii) srednjoročnoj tranziciji sa programa intervencije na program razvoja i iii) razvojnim aktivnostima koje su bazirane na smanjenju rizika od nepogoda i adaptacije na klimatske promjene. Pristup „Build Back Better“, koji se odnosi na smanjenje ugroženosti od prirodnih nepogoda, će biti korišten u srednjoročnim i dugoročnim fazama aktivnosti, a za posebne slučajeve će se koristiti i u ranoj fazi oporavka.

Ukupan iznos za obnovu i oporavak je 88,89 miliona BAM (40 miliona za FBiH, 46,22 miliona za RS i 2,67 miliona BAM za BD), od kojih je 43% (38,3 miliona BAM) za urgentnu fazu djelovanja; 34% (30,23 miliona BAM) za srednjoročni oporavak sektora poljoprivrede, i 23% (20,44 miliona BAM) za dugoročnu obnovu.

Podsektor poljoprivrede koji uključuje žitarice, voće, povrće i stočnu hranu čini 87% od ukupne poljoprivredne proizvodnje kojoj je potreban oporavak. Podrška održavanju stočnog fonda, obzirom na broj stočnog fonda nastradalog u poplavama, je također apsolutni prioritet.

Sektor obrazovanja

Sedamdeset i četiri administrativne jedinice (42 u FBiH, 31 u RS i BD) su prepoznate kao “pogođene/ugrožene” na osnovu dostupnih informacija, raspoložive dokumentacije te terenskih posjeta. To uključuje 9 posebno ugroženih

područja (Šamac, Odžak, Orašje, Brčko, Bijeljina, Doboj, Maglaj, Žepče, Domaljevac-Šamac) gdje živi više od 50% pogođenog stanovništva. Procijenjeno je da je 60,000 djece direktno pogođeno/ugroženo.

U sektoru obrazovanja, 121 institucija je pretrpjela štete od čega je 13 ustanova predškolskog obrazovanja, 81 osnovna škola, 22 srednje škole, 1 internat i 4 visokoobrazovne institucije. Ukupni iznos šteta i gubitaka je procijenjen na 17,1 miliona BAM, od čega je 9,2 miliona BAM u FBiH, 7,9 miliona u RS-u i 10,000 BAM u BD-u. Većina šteta na školskim ustanovama je izazvana bujicama, stajnom vodom i klizištima. Veliki broj pogođenih institucija je i prije poplava boravio u neuslovnim objektima.

“Build Back Better” princip će također biti primjenjen i u ovom sektoru gdje će se kroz kvalitetnu rekonstrukciju uvažiti potreba za uvođenjem mjera energetske efikasnosti, neometanog pristupa za osobe sa invaliditetom, te efikasne mjere zaštite od poplava.

Ukupan iznos za aktivnosti oporavka i obnove u ovom sektoru je procijenjen na 27,7 miliona BAM (12,81 miliona BAM za FBiH, 12,91 miliona BAM za RS i 1,98 miliona BAM za BD). Kratkoročna faza oporavka je od posebne važnosti i mora se finalizirati prije početka školske godine (septembar 2014. godine). Oporavak će uključiti podjelu školskog materijala djeci kao i organizaciju cijelog niza aktivnosti koje za cilj imaju animiranje djece u područjima koja su posebno ugrožena. Sugeriraju se i otvaranje takozvanih kutaka za igru koji će djeci pružiti sigurno okruženje za boravak i učenje. Potrebe za oporavak će uključiti i podizanje svijesti o opasnostima koje nose prirodne nepogode.

Sektor zdravstva

Direktna šteta na zdravstvenim ustanovama su ograničenog karaktera, a zahvaljujući brzom reakciji relevantnih institucija medicinsko osoblje i pacijenti su evakuirani u neoštećene objekte dok je prekid u pružanju zdravstvenih usluga lokaliziran i minimaliziran. Posljedice ukupnih šteta i gubitaka u privredi će se, međutim, prenijeti i na prihode entitetskih fondova zdravstvenog osiguranja zbog ograničene platežne moći pojedinaca i privrednih društava. Pored povećane potražnje za zdravstvenim uslugama, tokom i nakon poplava, dodatna sredstva su uložena i u praćenje infektivnih bolesti, vakcinisanje, dezinfekciju, deratizaciju (DDD) kao i psihoterapeutske usluge. Štete pretrpljene u infrastrukturi i materijalno-tehničkim sredstvima također mogu povećati stepen ugroženosti lica koja boluju od hroničnih oboljenja.

Ukupna procijenjena šteta u zdravstvenoj infrastrukturi i opremi iznosi 11,3 miliona BAM, od čega je 3,33 u FBiH i 8,0 u RS-u. Brčko Distrikt nije prijavio oštećenja u ovom sektoru. Gubici su, međutim, značajni i vidljivi u ukupnom iznosu od 92,18 miliona BAM, od čega 47,28 u FBiH i 44,90 u RS.

Potrebe za obnovom zdravstvenog sektora podrazumjevaju ulaganje u objekte oštećene u poplavama i imovinu koja je oštećena ili uništena. Ove aktivnosti se moraju provesti u duhu *Build Back Better* principa koji nalaže kvalitetniju i otporniju gradnju novih odnosno obnovljenih ustanova. Potrebe za oporavak će uključiti i naknadu za gubitak prihoda pogođenih zdravstvenih fondova i zavoda za javno zdravstvo, kao i dodatna sredstva za troškove nastale usljed povećane smrtnosti i većeg broja neosiguranih lica koja su izgubila radna mjesta. Prioritetni programi javnog zdravstva (kontinuirana kontrola epidemiološke situacije dok se ugroženost stanovništva ne vrati na nivo prije poplave, kampanje za prevenciju bolesti, uključujući i imunizaciju te mjere DDD, dugoročni programi njegovanja mentalnog zdravlja, psihosocijalni tretman, te podrška ugroženim kategorijama stanovništva) su uračunati u potrebe za oporavkom, dok su predstavnici zdravstvenih institucija u FBiH i RS naglasili da ovi programi moraju biti kontinuirano podržani na duži vremenski period nego što se procjenjuje da je potrebno za samu fazu oporavka. Osim toga, zdravstvene vlasti u FBiH i RS su utvrdili potrebu za jačanje kapaciteta za upravljanje vanrednim situacijama.

Prioriteti, navedeni od strane odgovornih u sektoru zdravstva u BiH, uključuju brzo obnavljanje punog kapaciteta za pružanje usluga u pogođenim/ugroženim područjima, osiguravanje kontinuiteta njege i liječenja za ugroženo stanovništvo i ublažavanje novih zdravstvenih rizika koji su nastali kao posljedica poplava.

Ukupna šteta i gubici za RS su procjenjeni na 52,90 miliona BAM dok u Federaciji iznose 50,61 miliona BAM, što iznosi ukupno 104,01 miliona BAM za cijelu BiH.

Navedeni iznos uključuje troškove kvalitetne obnove i oporavka pogođenih ustanova te naknade za pretrpljene gubitke u prihodima. Određeni iznos (500.000 BAM) je planiran i za jačanje spremnosti ministarstava zdravstva za upravljanje vanrednim situacijama.

Sektor javnih usluga

Poplave koje su zahvatile Bosnu i Hercegovinu u maju 2014. godine su negativno uticale na javne usluge u većini pogođenih općina gdje je određen broj administrativnih jedinica pretrpio ogromne štete u servisnoj infrastrukturi javne uprave. Četiri jedinice lokalne samouprave su pretrpile katastrofalne štete u općinskoj imovini gdje su također pogođene i institucije sudstva kao i istureni organi ministarstava unutrašnjih poslova koje se nalaze u pogođenim općinama. Ukupno je 210.000 građana pogođeno djelomičnom ili potpunom obustavom javnih usluga, od čega je 50.000 iz najugroženijih grupa kojim je uskraćena pomoć kroz narušenost kapaciteta općinskih centara za socijalni rad. Ukupni gubici i štete u ovom sektoru se procjenjuju na 53,62 miliona BAM, što uključuje 18,9 miliona BAM štete u fizičkoj infrastrukturi, 16,6 miliona BAM u izgubljenoj opremi i drugim sredstvima, 360,300 BAM štete u općinskoj arhivi i dokumentaciji, kao i 6,7 miliona BAM u izgubljenim prihodima i 11 miliona BAM koji su utrošeni nenamjenski tokom trajanja vanrednog stanja. Podjela šteta između dva entiteta za ukupne gubitke iznosi 27,29 miliona BAM za FBiH i 26,33 miliona BAM za RS.

Sve pogođene institucije su prijavile smanjenje u očekivanim prihodima dok je saniranje stanja tokom trajanja samih poplava skoro u cijelosti iscrpilo općinske budžete; ovakvo stanje je direktno rezultiralo smanjenjem institucionalnih kapaciteta za pružanje kvalitetnih usluga. Oporavak i obnova će predstavljati dodatni finansijski teret za lokalne vlasti. Četiri lokalne samouprave će zahtijevati značajnu obnovu fizičke infrastrukture i potpunu ili djelimičnu zamjenu imovine, uključujući kompjutere, servere i drugu uredsku opremu. Proces vraćanja općinske arhive u izvorno stanje će biti mnogo kompliciraniji i zahtjevniji. Za razliku od matične evidencije koja je digitalizirana, kadastarska evidencija kao i evidencija korisnika usluga centara za socijalnu skrb u većini općina ne postoje u elektronskom formatu. Proces oporavka ove evidencije će zahtijevati formiranje komisije koja će verificirati zahtjeve pojedinačnih podnosilaca.

Kako bi smanjili ugroženost organa lokalne samouprave prirodnim nepogodama potrebno je primijeniti *Build-back-better* princip sa ciljem uvođenja relevantnih zaštitnih mjera. Ovu priliku treba iskoristiti i za omogućavanje kvalitetnijeg pristupa javnim ustanovama za lica sa invaliditetom kao i za poboljšanje energetske učinkovitosti u pogođenim jedinicama lokalne samouprave. Ukupni iznos za oporavak i obnovu u ovom sektoru se procjenjuje na 60,25 miliona BAM (30,49 miliona BAM za FBiH i 29,76 miliona BAM za RS), sa 19,9 (11,62 miliona BAM za FBiH i 8,28 miliona za RS) za oporavak i 40,35 (18,87 miliona BAM za FBiH i 21,48 miliona BAM za RS) za obnovu.

Prioritet je ponovna uspostava „one-stop-shop“ centara za usluge građanima jer isti predstavljaju primarni vid interakcije građana sa institucijama vlasti. Centri za socijalnu zaštitu se također moraju hitno obnoviti kako bi se mogli nositi sa sve većim brojem ugroženih pojedinaca koje traže pomoć nakon poplava. Konačno, kako bi se garantovala i

formalna uspostava vladavine prava na općinskom nivou i spriječilo nagomilavanje novih predmeta, pravosudne institucije moraju biti obnovljene i adekvatno opremljene u najkraćem mogućem roku.

Stambeni sektor

Stambeni sektor je pretrpio znatne štete uzrokovane poplavama urbanih i ruralnih područja kao i djelovanjem klizišta koja su devastirala veliki broj stambenih jedinica. Uz fizičke štete na samim objektima, domaćinstva su pretrpjela i značajne gubitke u ostaloj imovini koja se nalazila u stambenoj jedinici u vrijeme elementarne nepogode. Preko 43,000 kuća i stanova je poplavljeno dok je 1.952 kuća uništeno djelovanjem klizišta. Ukupan obim štete i gubitaka iznosi 886,40 miliona BAM (424,90 miliona BAM za FBiH, 443,30 miliona BAM za RS i 18,20 miliona BAM za BD) gdje su svi pogođeni objekti u privatnom vlasništvu. Procjenjeni gubici, uzimajući u obzir nivo oštećenja, proizilaze iz potrebe da se osigura privremeni smještaj, ukloni građevinski otpad koji je nastao kao posljedica elementarne nepogode, kao i da se trajno izmjesti određeni broj domaćinstava, što zahtjeva kupovinu građevinskog zemljišta.

Strategija oporavka i obnove mora uključiti sve pogođene zajednice, uz angažman i muškaraca i žena u planiranju i implementaciji relevantnih aktivnosti. Strategija za obnovu klizištima uništenih domova mora voditi računa o odabiru lokacije za gradnju novih stambenih jedinica kako se iste ne bi gradile u rizičnim područjima. Oporavak i obnova stambenog sektora mora uzeti u obzir i aktivnosti oporavka u drugim sektorima, uključujući tu i privredu, transport, energetski sektor, vodosnadbjevanje i kanalizaciju, poljoprivredu i pristup elementarnim uslugama, uključujući tu posebno zdravstvo i obrazovanje. Proces oporavka i obnove će zahtjevati investiciju od 835,92 miliona BAM, od kojih će 15,04 miliona BAM biti potrebno u kratkoročnim i srednjoročnim fazama kako bi se postigao potpuni oporavak. Potrebe za oporavkom podrazumijevaju troškove privremenog smještaja, te rušenje kao i uklanjanje otpada.

U periodu srednjoročne i dugoročne faze oporavka, prioriteti će uključiti kreiranje/uspostavljanje specifičnih programa za obnovu kuća i stanova; njihovo usvajanje od strane donatora i / ili države i / ili entiteta; implementaciju navedenih programa i monitoring implementacije na nivou države, entiteta i / ili općine.

Kao prioritet u prvih 12 mjeseci nakon elementarne nepogode trebaju se poduzeti sljedeće aktivnosti:

- Identifikacija rizičnih objekata i građevina koje 1) su u opasnosti od urušavanja; i 2) su na područjima u opasnosti od klizišta;
- Detaljna identifikacija i konsolidacija informacija o svim štetama i gubicima vezanim za stambeni sektor;
- Izrada kriterija za identifikaciju i odabir korisnika od strane državnog koordinacionog tijela. Prioritet je potrebno dati onima koji su privremeno izmješteni i koji zadovoljavaju kriterije socijalne ugroženosti;
- Izrada procedura odabira korisnika od strane državnog koordinacionog tijela;
- Izrada tehničkih standarda za obnovu i popravak stambenih jedinica od strane državnog koordinacionog tijela;
- Izdvajanje budžetskih sredstava na entitetskom / državnom nivou koja bi se koristila za obnovu / izgradnju kuća;
- Uspostava koordinacijskog mehanizma na državnom nivou kako bi se osigurala alokacija raspoloživih donacija prioritetnim područjima;
- Izrada detaljnog popisa potencijalnih korisnika u prioritetnim područjima od strane općina i Brčko distrikta;
- Identifikacija i prevladavanje pravnih prepreka za prikupljanje i distribuciju donacija za stambenu i drugu infrastrukturu na entitetskom i državnom nivou;
- Razvoj specifičnih programa za obnovu stambenih jedinica;
- Odobravanje razvijenih programa od strane donatora i / ili države i / ili entiteta
- Provedba programa;
- Praćenje provedbe na nivou države, entiteta i / ili općine.

Za domaćinstva koja su tokom poplava pretrpila štetu koja se može sanirati, i gdje su ukućani u mogućnosti da se vrate, kratkoročne prioritete intervencije uključuju popravak navedenih stambenih jedinica kroz angažman privatnih izvođača radova ili kroz direktno objezbjeđenje alata, građevinskog materijala i zaštitne opreme koji će ukućanima omogućiti da samostalno poprave svoja prebivališta. Budući da su mnogi izgubili izvore prihoda, strategije za oporavak stambenog sektora moraju uzeti u obzir mjere privredne stimulacije kako bi se kroz zapošljavanje omogućio ekonomski održiv oporavak za povratnike. Kratkoročno, angažman povratnika se može ostvariti kroz javne radove (s naglaskom na uklanjanje ruševina i obnovu, uključujući tu stambene jedinice i manje infrastrukturne zahvate), kao i ograničeni privredni oporavak. Cilj za prvih 12 mjeseci nakon poplava bi trebala biti popravka najmanje 25% oštećenih kuća, sa težištem na ona domaćinstva koja su trenutno raseljena i koji zadovoljavaju kriterije socijalne ugroženosti. Sredstva potrebna za obnovu kuća bi trebala biti dostupna odmah uzimajući u obzir da se građevinski radovi ne mogu vršiti tokom zimskih mjeseci. Za one koji nisu u mogućnosti da se odmah vrate u svoje domove, bilo zato što su potpuno uništeni ili zato što su u rizičnom području (zbog klizišta ili mina), ili zato što im je potrebna posebna pomoć (psihički ili fizički hendikepirana, starije osobe, i sl.), trajnija rješenja za smještaj se moraju pronaći koja također uključuju i potrebu za privremenim rješenjima.

Sektor energetike

Nakon intenzivnih padavina 14. maja komunalna preduzeća su se stavila u stanje pripravnosti, a kao preventivna mjera isključeni su posebno ugroženi prijenosni i distribucijski dalekovodi i transformatorske stanice. Kao rezultat navedenog, više od 100.000 korisnika je ostalo bez električne energije isključenjem iz mreže. Nekoliko objekata je također oštećeno ili uništeno kao izravna posljedica poplavnog vala. U razdoblju od 14.-19. maja, Elektroprenos i komunalna poduzeća su postupno ponovno uspostavili snabdjevanje električnom energijom gdje je to bilo moguće. Neka područja su međutim i dalje ostala bez struje zbog oštećenja na prenosnoj infrastrukturi ili zbog opasnosti koju je predstavljao visoki nivo vode odnosno blizina aktivnog klizišta.

Uticaj poplava u sektoru energetike je zabilježen i kroz štete nastale na objektima za proizvodnju struje, prijenosne i distribucijske mreže, kao i rudnike uglja koji opskrbljuju pogone za proizvodnju toplinske energije. Štete na distribucijskim mrežama su uglavnom ograničene na niska plavna područja, dok je većina štete na prijenosnim mrežama nastala kao posljedica razornih klizišta. Uticaj poplava na rudnike ugljena je rezultat zajedničkog djelovanja poplava i klizišta.

Ukupna vrijednost štete i gubitaka u BiH se procjenjuje na 199,416,569 BAM. Na entitetskom nivou, udio štete i gubitaka u FBiH iznosi 64,3% (128,2 milijuna BAM), 35,2% (70,1 milijuna BAM) u RS-u i 0,5% (1,1 milijuna BAM) u BD. Elektroprenos je zabilježio štetu te gubitke u iznosu od 4,3 miliona BAM, koji će se dijeliti između entiteta u skladu sa vlasničkom strukturom (FBiH 58.89% i RS 41.11%) – ovaj iznos je uključen u ukupni iznos šteta koji je naveden gore.

Opsežne poplave su zorno ilustrovale ugroženost energetskeg sektora prirodnim nepogodama. Neposredne potrebe kada je u pitanju oporavak moraju biti usmjerene na bolju zaštitu elektroprivrednog sistema od prirodnih nepogoda. Stoga, pažljivo planirana strategija oporavka je od posebnog značaja. Ukupne potrebe za oporavak procjenjuju se na 125,39 miliona BAM (94,59 miliona u FBiH, 27,29 miliona u RS-u i 3,51 miliona za BD).

Kratkoročne preporuke, koje obuhvataju period do 12 mjeseci, trebale bi se usredotočiti na:

- nabavku mjerača i sigurno napajanje prijenosnih i distribucijskih sistema,
- oporavak proizvodnih kapaciteta,

- brzu uspostavu prenosne i distribucijske mreže,
- sanaciju šteta na visoko-, srednjo- i niskonaponskim sistemima,
- obnovu inventara opreme i rezervnih dijelova koji su potrošeni tokom neposredne sanacije,
- sanaciju malih hidroelektrana,
- sanaciju pogođenih objekata,
- vraćanje svih kapaciteta u funkciju sa boljim zaštitnim mehanizmima kada su u pitanju prirodne nepogode,
- analizu efikasnih i primjenjivih mehanizama za minimiziranje šteta na postojećoj imovini energetskog sistema u budućnosti,
- uspostava procedura za vanredne situacije i osiguranje imovine.

Srednjoročne preporuke obuhvataju vremensko razdoblje između 13 i 24 mjeseca, s naglaskom na izmještanje ključnih objekata u područja gdje ne prijete opasnost od poplava, uvođenje novih standarda za dizajn te upravljanje energetskom infrastrukturom i imovinom a u svrhu postizanja kvalitetnijih rezultata u radu, smanjenja ugroženosti kapaciteta prirodnim nepogodama te nabavku materijala i opreme za vanredne situacije.

Sektor privrede i zapošljavanja

Od ukupnog broja od 2,64 miliona stanovnika u 81 pogođenoj administrativnoj jedinici njih 466,000 je bilo stalno zaposleno dok je broj nezaposlenih bio 478,564.

Poplave te klizišta su uzrokovale veliku štetu na privrednim i industrijskim objektima, postrojenjima, sirovinama i gotovim proizvodima širom Bosne i Hercegovine, i to u procjenjenom iznosu od 677,80 miliona BAM. Preduzeća u Federaciji su zabilježila štetu u iznosu od 397,73 miliona BAM, dok ta brojka za Republiku Srpsku iznosi 276.17 miliona BAM te 3,9 miliona BAM za Brčko Distrikt.

Dodatni gubici u smislu povećanih troškova poslovanja te smanjenja produktivnosti i prometa procjenjeni su na 873,26 miliona BAM u cijeloj zemlji. U Federaciji BiH je zabilježeno 507,32 miliona BAM gubitaka, a slijede je Republika Srpska sa 360,38 miliona BAM i Brčko distrikt sa 5,56 miliona BAM.

Za vrijeme trajanja procjene, više od 3,000 ljudi je ostalo bez zaposlenja. Procjenjuje se da je 13,500 radnih mjesta u izravnoj opasnosti dok se ugroženim smatra 50,171 radno mjesto. U skladu s tim, i uzimajući u obzir da trenutne procjene kažu kako 4,4 osobe zavise od svakog radnog mjesta, blizu 300.000 ljudi su u izravnoj ekonomskoj opasnosti. Na tu brojku se mora dodati i neformalni sektor, koji se prema istraživanjima procjenjuje na između 30% do 40% privrede.

Ukupna sredstva potrebna za obnovu i oporavak procjenjuju se na iznos od 1,048.64 miliona BAM (595,63 miliona FBiH, 438,98 milijuna RS i 14,03 miliona BD), od kojih su 32% (337,27 miliona BAM - 185,69 miliona FBiH, 147,25 miliona RS i 4,33 miliona BD) namjenjeni za urgentne potrebe za obnovom i oporavkom; 63% (665,45 BAM - 384,44 miliona FBiH, 272,26 milijuna RS i 8,75 milijuna BD) za srednjoročne potrebe obnove i oporavka; i 4% (45,92 miliona KM – 25,5 miliona FBiH, 19,47 miliona RS i 0,95 miliona BD) za dugoročne potrebe oporavka.

Strategija obnove privrede i stimulacije zapošljavanja bi trebala da sadrži „paket“ uzajamno povezanih komponenti kako bi se osigurao kontinuitet između interventnog očuvanja radnih mjesta i dugoročnog lokalnog razvoja koji uključuje bolje mehanizme za zaštitu od prirodnih nepogoda i kvalitetniju zaštitu na radu.

U kratkoročnom periodu (do 12 mjeseci) sljedeće mjere trebaju biti sprovedene:

- brza obuka u zanatima relevantnim za oporavak i obnovu;
- kroz postojeće monetarne i finansijske institucije (MIF) i/ili lokalne bankovne sisteme, brzo pokretanje programa finansiranja za preduzeća (mogući grantovi za mala preduzeća, kao i kreditna sredstva sa povoljnim uslovima za srednja i velika preduzeća) kako bi obnovili puni radni kapacitet, povratili inventar i opremu, te ponovno uspostavili radni kapital;
- kreiranje privremenih radnih mjesta kroz proces obnove, kao i ponovno uspostavljanje privrednih veza između različitih sektora kako bi se ubrao oporavak ekonomije u poplavama pogođenim oblastima i sektorima;
- interventna ekonomska podrška najugroženijim grupama, uključujući Rome i raseljene zajednice;
- specijalistička obuka, te obuka kako pokrenuti i voditi biznis za osobe koje traže posao, kao i za poduzetnike koji vode mikro i mala preduzeća, sa posebnim težištem na žene i mlade.

U srednjoročnom i dugoročnom periodu lokalni kapaciteti trebaju biti razvijeni sa ciljem a) stimulacije zapošljavanja sa težištem na ranjive grupe; b) stimulacije otvaranja novih preduzeća; c) stvaranja povoljnog okruženje za poduzetništvo; i d) uspostave mehanizama na kantonalnom/općinskom nivou za dijalog između privatnog i javnog sektora kako bi se kreirale lokalne ekonomske strategije i strategije smanjenja rizika od prirodnih nepogoda.

Sektor transporta i komunikacija

Ukupna procjena pretrpljene štete u sektoru transporta i komunikacija iznosi nešto više od 512 miliona BAM, od čega je 221,06 miliona BAM u FBiH, 278,3 miliona BAM u RS-u i 12,6 miliona BAM u BD. Gubici su procjenjeni na ukupni iznos od 168,08 miliona BAM, a bazirani su na promjenama u saobraćaju zbog prekida komunikacija ili vremena izgubljenog u zaobilasku radi oštećenih saobraćajnica. Presjek gubitaka je sljedeći: 82,12 miliona BAM u FBiH, 84,46 miliona BAM u RS-u i 1,5 miliona BAM u BD.

Kratkoročne, srednjoročne i dugoročne potrebe za obnovom i oporavkom i u ovom sektoru uključuju mjere za smanjenje ugroženosti i zaštitu (*Build Back Better*). Ukupan procjenjeni iznos potreba je baziran na procentu od 35% od iznosa ukupne pretrpljene štete (oko 180 milijuna BAM). Tačan iznos zahtijeva detaljne studije o dinamici tla, prognoze vezane za učestalost poplava ove vrste u budućnosti te niz analiza čije se poduzimanje preporučuje u sklopu aktivnosti vezanih za dugoročnu obnovu.

Plan oporavka sektora za transport i komunikaciju je od ključne važnosti budući da se niz drugih sektora oslanja na isti.

Plan bi trebao uključivati sljedeće mjere:

- Ukloniti građevinski i drugi otpad koji je nastao kao posljedica klizišta sa pružnih te drugih putnih komunikacija. Sanacija terena se može provesti brzo i relativno jeftino i time omogućiti ponovno pokretanje privrede. Prioritetni redosljed sanacije putnih komunikacija treba pratiti važnost istih; prvo pristupiti glavnim, onda regionalnih i na kraju lokalnim putevima;
- Sanirati cestovnu komunikaciju koja je pretrpila manje štete gore-navedenim redoslijedom;
- Inicirati snimanje situacije na svim klizištima koja imaju uticaj na nesmetano odvijanje saobraćaja;
- Po potrebi analizirati šire kretanje tla;
- Snimiti oštećenja na tunelima;

- Snimiti oštećenja na mostovima;
- Izraditi projektnu dokumentaciju za izgradnju zamjenske željezničke i putne komunikacije uz obaveznu sanaciju obližnjih klizišta;
- Rehabilitirati oštećenu imovinu i zamjeniti uništenu opremu.

Sektor vodovoda i kanalizacije

Snadbjevanje pitkom vodom je ugroženo intenzivnim kišama i poplavama koje su prouzročile određene štete na sistemima vodoopskrbe koji opslužuju oko 60% stanovništva u Bosni i Hercegovini. Ono što je potrebno istaći jeste da je normalno snadbjevanje vodom uspostavljeno relativno brzo u većini pogođenih područja gdje je bilo potrebno manje od sedam dana da se sistemi vodoopskrbe osposobe, i do dvije sedmice da se uspostavi snadbjevanje pitkom vodom.

Štetni uticaj poplava na vodovodne kapacitete je procenjen na iznos od 14,69 miliona BAM, od čega je 6,58 miliona u FBiH, 6,85 miliona u RS-u i 1,26 miliona u BD. Od tog iznosa najveći dio čine štete, 10,64 miliona BAM, i gubici koji se procjenjuju se na 4,05 miliona a koji su nastali zbog prekida snadbjevanja uzrokovanih oštećenjima cjevovoda i pumpi. Gubici su bili posebno osjetni u smanjenju potrošnje od strane pogođenih domaćinstava te privrednih subjekata. Za uspješnu obnovu i oporavak ovog sektora biće potrebno oko 18,19 miliona BAM (8,08 miliona FBiH, 8,35 miliona RS i 1,76 miliona BD) a sa ciljem ponovne uspostave vodovodne te kanalizacijske infrastrukture kao i kvalitetnijeg pružanja usluga od strane relevantnih komunalnih preduzeća.